

Η ΑΓΟΡΑ

ρων ὠνόμαζε τὸ λαμπρότατον τῶν μνημείων καὶ μάρτυρα τοῦ ὅλου πολιτικοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἢ ἐστρωμένη διὰ λιθίνων πλακῶν, ἐφ' ἧς τώρα βαδίζομεν, εἶναι ἡ Ἱερὰ ὁδός, δι' ἧς διήλθον τόσοι στρατηγοὶ θριαμβεύοντες· δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἐνδοξότερα ὁδός, οὐδ' ἐπατήθη ἄλλη ὁδός ὑπὸ ἀνδρῶν τόσοσιν εὐκλεῶν. Ἐπὶ τῇ θέᾳ πάντων τούτων τῶν ἐρειπίων, αἱ ἀναμνήσεις παμπληθεῖς ἀφυπνίζονται καὶ ἐάν τις δὲν εἶναι ὅλως ἄμμοιρος φαντασίας εὐκόλως δύναται νὰ ἀναπαραστήσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰ μεγάλα ἱστορικὰ δράματα, ὧν ὑπῆρξε μάρτυς ἡ Ἀγορὰ ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας.

Ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι σχεδὸν περιττὴ καὶ ἡ φαντασία, διότι ἄφθονα ὑπάρχουσι τὰ μνημεῖα καὶ τινὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν διατηρήθησαν σῶα. Ὁ Αὐγουστος ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἀνέκτισε τὴν Ῥώμην «τὴν εὐρον, ἔλεγε, διὰ πλίνθων ὠκοδομημένην καὶ τὴν ἀρίνω λιθίνην.» Ἡθελε, φαίνεται, ταῦτα λέγων νὰ κάμῃ τοὺς Ῥωμαίους νὰ λησμονήσωσι τὸ πολίτευμα, δι' οὗ ἔζησαν κυβερνώμενοι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ τὸ ὅποιον ἐκεῖνος κατέλυσε. Δὲν ἠγνοεῖ ὅτι οἱ λόγοι δι' οὓς οἱ Ῥωμαῖοι ἠδύναντο νὰ ἔχωσι δυσαρέσκειαν κατ' αὐτοῦ ἦσαν ὅλως διαφόρου φύσεως. Ὑπῆρχον μὲν τινες βλέποντες ὄχι· εὐαρέστως τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ μετὰ λύπης ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀνδρικήν ἐκείνην χαρὰν, ἣν τις αἰσθάνεται ὅταν δὲν ἔχῃ δεσπότην, ὅταν εἶναι κύριος ἑαυτοῦ, ὅταν εἰς οὐδένα ἄλλον ὑπακούῃ εἰ μὴ εἰς τὸν νόμον, οὐ αὐ-

τὸς εἶναι ὁ νομοθέτης. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ὀλιγώτεροι. Τὸ πολὺ πλῆθος τῆς Ῥώμης, ὅπερ ἀπετέλουν κατὰ μέγα μέρος ξένοι καὶ ἀπελεύθεροι, πολὺ ὀλίγον τὸ συνεκίνουν τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα συναισθήματα. Εἶχεν ὅμως ἡ Δημοκρατία καὶ θέλητρα, δι' ὧν ἐσαγήνευε καὶ τοὺς χειρίστους τῶν πολιτῶν. Δὲν ἠδύναντο ἐκεῖνοι νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ἄλλοτε αἱ ἀρχαιρεσίαι προσεπόριζόν τινα σπουδαιότητα εἰς αὐτοὺς ἕνεκα τῆς ψήφου των, ὅτι τὴν ψήφον των ἠδύναντο καὶ νὰ πωλῶσιν, ὅτι τοὺς ἕτερον αἱ ταραχώδεις τοῦ δήμου συνελεύσεις, τῶν δημάρχων αἱ ἀγορεύσεις αἱ στασιαστικαί, τῶν ὁδῶν οἱ θόρυβοι, οἵτινες κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνενοῦντο καὶ ἔδιδον ἔκτακτον ζωηρότητα καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ἀπράγμονα βίον των. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας ὁ Αὐγουστος, ὅστις τοὺς ἐπολέμει μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο καὶ νὰ μὴ τοὺς τιμᾷ, ἔδιδεν ὡς ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς ἀποβληθείσης ἐλευθερίας τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης, τὸ ὅποιον μεγαλεῖον οὐδέποτε εἶχεν ὑπάρξῃ τόσοσιν καταφανεῖς καὶ τόσοσιν ἐπιβάλλον, ὅσων ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας του. Τοὺς δὲ φαυλοτέρους ἀπησχόλει παρέχων εἰς αὐτοὺς ὅσων τὸ δυνατόν πλείονας ἀγῶνας τῶν ἀμφιθεάτρων ἢ τοῦ κίρκου, τελετὰς θρησκευτικὰς ἢ ἐθνικὰς πανηγύρεις καὶ δημοτελεῖς παραστάσεις καὶ ἔτι μᾶλλον κτίζων στοὰς καὶ ναοὺς καὶ θέατρα ἢ ἰδρύων πανταχοῦ ἀνδριάντας καὶ στήλας καὶ πύλας θριαμβευτικὰς. Καλῶς ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ὀγκηρὰ καὶ πολυτελεῖς ἐκείνη πομπὴ καὶ ἐπίδειξις ἐκολάκευε τὴν ματαιότητα τῶν κατοίκων τῆς με-